

РОЛЬ СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ДУХОВНОЇ, УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ, ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

У статті розглядається сутність поняття „успішна особистість” з позиції сімейного виховання. Розкрито основні поняття, ознаки та критерії сімейного виховання духовної, успішної особистості. Обґрунтовано висновок про те, що сім'я відіграє провідну роль у вихованні успішної особистості шляхом духовного впливу середовища.

Ключові слова: успішна особистість, виховання, сімейне виховання, духовність, успішність, розвиток особистості.

Постановка проблеми. Сучасні демократичні зміни Української держави акумулюють увагу на важливості зміцнення інституту сім'ї в суспільно-політичному житті особистості. Сім'я – це основа формування особистості, основний виховний осередок. Априорі, цей інститут вводить особистість у світ соціальних відносин, формує ставлення до оточуючих, моральні принципи, проектує сімейні виховні взаємини, у процесі яких здійснюється трансляція соціального міжпоколінного досвіду, закладає основні якості для формування та розвитку успішної особистості в суспільних нішах. Беззаперечно дослідження сім'ї, особистості, успішності на часі актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика та вихідні положення функціонування сім'ї і успішності особистості окреслена в працях багатьох учених, зокрема: К.Абульханова-Славської, Г.Беленької, М.Боришевського, О.Запорожця, В.Зеньковського, Ю.Ільїної, І.Кона, О.Кононко, І.Лотової, М.Пірен, М.Савчина, В.Татенко, Т.Титаренко та інших.

Невирішеними частинами загальної проблеми є дослідження впливу сім'ї на формування та розвиток успішної особистості.

Мета цього дослідження полягає у визначенні ролі сім'ї у вихованні успішної особистості.

Виклад основного матеріалу. Сьогодення диктує нам нові правила та умови гри суспільного життя. Вагому нішу в ньому займає успішна особистість, адже саме від успішності функціонування особистості в значній мірі залежить добробут окремої людини і суспільства в цілому. Важливого значення в цьому контексті набуває роль сім'ї у вихованні особистості до успішності.

Згідно з позицією М. Вебера, успішність полягає у вивільненні самого себе від залежності зовнішніх та внутрішніх обставин, в яких ми весь час перебуваємо.

Успішність, як безперервний процес, діяльність, достеменно індивідуально-психологічна складова особистості. Успішність – це безперервний процес, діяльність, достеменно індивідуально-психологічна складова особистості.

Успішність – це поняття, яке охоплює не одиничне випадкове явище, а неодноразово верифікований життєвий досвід, що формується завдяки позитивному мисленню і способу життя, в основі якого лежить мотивація досягти поставленої мети через цілеспрямовану діяльність, прагнення гармонійно розвиватися.

Успішність – це внутрішній стан особи, до якого людина приходить поступово, за допомогою регулярної концентрації своїх ключових бажань, активних дій по їх втіленню з метою досягнення рівноваги і гармонії. Гармонійний стан визначається людиною за певних умов: гарне здоров'я і самопочуття, позитивне мислення, душевний комфорт, матеріально-фінансовий добробут, доладні відносини з простими виконавцями, професійною та творчою самореалізацією тощо.

В науковій думці виділяють такі складові успішності:

- професіоналізм;

- результативність;
- ефективність;
- задоволення професійною діяльністю;
- можливість позитивного розвитку особистості.

Основними засадами досягнення успішності, згідно з Б.Н.Гамідулаєвим є:

- принцип сприйняття і реальності, який визначає те, наскільки людина задоволена своїм життям;
- принцип визнання і мінливості, який полягає в тому, що якщо людина не хоче визнавати якусь проблему, обставини, то вона не може на них вплинути і змінити;
- принцип поведінки та результативності свідчить про те, що якщо людина змінює свою поведінку, то вона може змінити і результат своєї діяльності;
- принцип наполегливості і терпіння;
- принцип іміджу та репутації. Згідно з цим принципом сукупність наших внутрішніх і зовнішніх якостей відображають наш імідж і репутацію і допомагають досягти успіху [6].

У загальному під успішністю розуміють результат, який особистість отримує шляхом докладання адекватних зусиль, пізнаючи та актуалізуючи свої можливості на життєвому шляху. Якщо особистість орієнтована на успіх, вона впевнено йде до мети діяльності в очікуванні успішного результату. У цьому вона завдячує власній «Я-концепції». Науковці, розглядаючи поняття саморегуляції, самоефективності діяльності особистості, стверджували думку про необхідність, аби особистість у своєму розвитку відчувала ефективність, результативність своєї діяльності, що є важливими для розуміння алгоритму успішності особистості. Вагома роль на цьому шляху відводиться процесу духовного виховання особистості, що є фундаментальною основою до всього її подальшого життя.

Грунтуючись на наукових дослідженнях, можна стверджувати, що духовне виховання особистості – це процес цілеспрямований, багатогранний за завданнями і змістом, складний щодо формування і розкриття внутрішнього світу вихованця, різноманітний за формами, методами і прийомами, безперервний, тривалий у часі (протягом усього життя). Окремо визначеної моделі виховання не існує, бо кожна людина – це окрема, не схожа на інших, особистість, яка має свій власний світ, свій власний шлях розвитку, проте духовне, як людський феномен, властиве особистості у певній мірі.

Духовне виховання в сім'ї є домінуючою першоосновою розвитку дитини як особистості на шляху до успішності як в особистісному житті, так і в професійній діяльності, трансформуючи інтелектуальні властивості та можливості людини, адаптивну ментальну модель особистості, як провідну функцію у творенні успішності. Адже метою сімейного виховання є формування таких рис і якостей особистості, які допоможуть гідно подолати життєві труднощі, перешкоди й негаразди; розвиток інтелекту, творчих здібностей, пізнавальних сил, початкового досвіду трудової діяльності, морального та естетичного формування, емоційної культури й фізичного здоров'я особистості, спрямованих на формування життєдіяльних особистостей.

Так, Ушинський вважав, що батькам необхідно виховувати в своїх дітях з дитинства почуття любові до Вітчизни, вірність своєму народові, правдивість, сміливість, духовність, щирість, скромність, відвертість, працьовитість, впевненість, сильну волю [7].

В свою чергу, Софія Русова стверджувала, щоб виховання розпочинається з народження. Нація народжується біля дитячої колиски. Лише на рідному ґрунті, серед рідного слова, пісні вона здатна виростити національно свідому, успішну особистість. На думку, Русової, основним засобом виховання в сім'ї є рідне слово. Адже саме через слово дитина сприймає основи толерантності, патріотизму, мудрості, духовні цінності народу, мораль, гармонійно розвивається. Імпонує нам бачення науковця, що потрібно «пробудити в дитині її духовні сили, розворушити її цікавість, виховати її почуття, – щоб очі дитини вмiли бачити, вуха дослухатися до всього, рученята вмiли заходжуватися й біля олівців, і біля ножниць, і біля глини, і біля паперу» [12].

У «Концепції національного виховання» зазначається, що одним із провідних напрямів виступає родинне виховання: «Родинне національне виховання – природне, провідне виховання; батьки – головні вихователі протягом усього життя Дитини» [12].

Відповідно до наукових тверджень та досліджень стверджуємо, що для гармонійного розвитку успішної особистості дитині необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові, взаєморозуміння, взаємоповаги. Адже лише в такому середовищі формуватиметься готовність особистості до самостійного життя в суспільстві, вихованні їх у дусі загальнолюдських ідеалів, моралі, духовності, толерантності, впевненості в собі.

У системі сімейного виховання необхідно дотримуватися таких правил: люби свою дитину; радій її присутності, сприймай її такою, якою вона є, не ображай, не принижуй, не порушуй її впевненості в собі, не піддавай її несправедливому покаранню, не відмовляй їй у твоїй довірі, дай їй привід любити тебе; постійно вдавайся до похвали дитини за її правильні вчинки. Цим ти спонукаєш її до активної дії; оберігай свою дитину від негативних фізичних і моральних впливів; створюй у сім'ї моральний затишок. Нехай сімейне вогнище буде джерелом спокою, радощів, поваги, справедливості та захищеності; будь для своєї дитини взірцем поведінки, добродійності; підтримуй щирі родинні зв'язки з бабусями і дідусями, іншими родичами, друзями; не забувай, що діти люблять гратися. Знаходь час для організації цікавих ігор з ними; залучай дитину до посильної праці разом з дорослими; створюй умови, щоб дитина набувала життєвого досвіду, долала труднощі; чекай від дитини тільки таких думок, суджень і оцінок, на які вона спроможна залежно від рівня розвитку, соціального досвіду; привчай дитину до толерантності, культури спілкування з ровесниками, старшими і молодшими; залучай дитину як повноцінного члена сімейного колективу до розв'язання побутових проблем, що виникають у сім'ї; не виконуй за дитину тих завдань, з якими вона може впоратися самостійно; домагайся, щоб вимоги до дитини були однакові від усіх членів сім'ї; наполегливо працюй над формуванням у дитини почуттів гуманізму і милосердя у ставленні до людей, природного довілля; постійно залучай дитину до різноманітних видів діяльності [12].

Отже, можемо з впевненістю стверджувати, що сімейне виховання – це не що інше, як педагогіка буднів, педагогіка кожного дня, яка в повсякденному житті здійснює велике таїнство формування особистості людини.

Успішність виховання дітей у сім'ї залежить від створення в ній належних умов. Оскільки виховання є важливою сферою діяльності старших поколінь, то до батьків обставини життя пред'являють досить вагомі соціально-психологічні і педагогічні вимоги, такі як почуття високої відповідальності перед людьми за виховання дітей в ім'я майбутнього; фізичне здоров'я батьків, що має забезпечити народження здорових нащадків і створити належні умови для розвитку та виховання дітей; генетична грамотність; достатня психолого-педагогічна культура; любов до дітей; володіння справжнім авторитетом; знання надбань народної педагогіки; створення в сім'ї умов для всебічного розвитку особистості; здатність формувати у сім'ї культ Матері і Батька; добре розвинені почуття толерантності, доброзичливості. Без материнської любові, уваги, ласки й опіки неможливий нормальний розвиток дитини. Адже головна умова сімейного виховання – міцний фундамент сім'ї, яка ніколи не повинна забувати про духовне начало, нашого Творця.

У формуванні успішної особистості, як необхідності знайти свій унікальний шлях і розробити власну стратегію, яка ґрунтується на сильних сторонах особи, інститут сім'ї має певні особливості:

- наявність усіх форм життєдіяльності людини, що реалізуються через функції сім'ї. У результаті сім'я формує власний спосіб життя, мікрокультуру, основою якої є цінності й елементи культури суспільства чи окремих його соціальних верств;
- включеність дитини в сім'ю з дня її народження, формування саме в сім'ї перших уявлень про те, що добре і що погано, що таке добро і зло. Фактично сім'я є першою сполучною ланкою між людиною і суспільством, яка передає від покоління до

- покоління генетичний код, певні соціальні цінності, що на суб'єктивному рівні є ціннісними орієнтаціями членів сім'ї;
- безперервність і тривалість контакту людей різної статі, віку, з різним обсягом життєвого досвіду спричиняються до інтеріоризації дітьми зразків поведінки перш за все батьків, а вже потім – людей поза сім'єю;
 - переважно емоційний характер зв'язків між членами сім'ї, що базуються на любові, взаємоповазі, толерантності, дружності, злагоді, співпраці, симпатії, створює сприятливу основу для спрацьовування таких неусвідомлюваних дитиною соціально-психологічних механізмів впливу, як наслідування, навіювання. При цьому забарвленість емоційних контактів впливає на формування почуття задоволення (незадоволення) собою і оточенням [16].

Потрібно зазначити, що справжнім авторитетом у дітей користуються ті батьки, які сумлінно ставляться до праці, до сімейних обов'язків, активні в громадському житті. Такі батьки уважні до дітей, люблять їх, цікавляться їхніми шкільними та позашкільними справами, поважають їх людську гідність, водночас виявляючи до них належну вимогливість. За таких умов інтереси сім'ї збігаються з інтересами суспільства і як наслідок формується свідомий успішний громадянин Української держави.

Загально визнано, що сімейне виховання розпочинається з любові до дитини. Проте потрібно зауважити, що батьківська любов – це любов до дитини в ім'я її майбутнього, на відміну від любові в ім'я задоволення власних швидкоплинних батьківських почуттів. Адже сліпа, нерозумна любов деформує у свідомості дітей систему цінностей..

Науковці та практики виділяють пріоритетні особливості, яких необхідно дотримуватися при вихованні дитини: чистота, послідовність по відношенню слова і справи, відсутність сваволі, визнання особистості дитини постійним звертанням до неї як до людини і повним визнанням за нею права особистої недоторканості. Уся таємниця сімейного виховання полягає в тому, щоб дати дитині можливість робити все самій; дорослі не повинні нав'язувати свої бачення всупереч розумінню дитини, мистецтво виховання полягає у вмінні донести слова до дитини, до її душі ті духовні настанови, які закладені у Заповітах Господніх для усіх.

Згідно В. Постоного, сучасна українська сім'я має формувати та розвивати такі якості й особливості характеру на шляху формування успішної особистості, як: повага до батьків, відданість сім'ї, родині, готовність до взаємодопомоги; шанування культу предків, традицій та звичаїв свого народу; сформованість національної свідомості й самосвідомості, любов до рідної землі й народу; розуміння і відчуття духовної єдності поколінь, повага до жінки-матері, культури та історії рідного народу; сформованість високої мовної культури, досконале володіння українською мовою як державною, що є основою національної культури; шанобливе ставлення до культури, звичаїв, традицій народів, що населяють Україну та народів світу; усвідомлення власної гідності, честі, внутрішньої свободи, гордості за свою землю і народ; всебічний і гармонійний розвиток особистості, готовність до розумової та фізичної праці; висока духовна культура особистості, сформований світогляд, розуміння законів розвитку природи, суспільства; дотримання принципів етики та народної моралі (правдивості, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності, гуманного ставлення); готовність до творчої праці в умовах ринкових відносин; бережливе ставлення до суспільної та приватної власності, до природних багатств, прагнення примножити їх власною працею [3].

Живучи в своїй родині, дитина творить себе сама – щоденно та щогодинно. Таким чином, формуючи основи розвитку гармонійної особистості, сімейне виховання забезпечує дитині в її майбутньому успішність як особистісну, так і професійну. Потрібно нарешті усвідомити, що від нас, батьків, залежить інше життя. В наших руках доля наших дітей. Саме за помилки та невдачі розраховуватимуться діти, проте провина недопрацювання в процесі сімейного виховання буде лежати на батьках. Не даремно ж побутує в народі вислів: «За вчинки дітей відповідатимуть батьки». Саме тому на часі стоїть питання усвідомленого батьківства, що є запорукою щасливого, гармонійного, і таким чином успішного життя дітей та батьків; у

формуванні довершеної особистості суспільно-свідомої, активної, високодуховної, з твердою позицією успішного громадянина Української держави.

Висновки. Отже, в контексті сімейного виховання духовної особистості формуються вміння ставити цілі в житті, активна життєва позиція, послідовність, воля, бажання до саморозвитку, самоствердження, здатність конструктивно та позитивно мислити, здатність до самооцінки, вміння встановлювати соціальні контакти, незалежність і свобода при прийнятті рішень, креативність, довіра до себе та власні сили, здатність не зупинятися на досягнутому, бути відповідальною за власний духовний світ.

Подальші напрями дослідження. Формування парадигми успішної особистості в контексті сімейного виховання.

Література

1. Аделада Сандей. Успех во всем. 2 изд. / Аделада Сандей – К.: Светлая звезда, 2000. – 88 с.
2. Адлер А. Наука жить / А. Адлер. – М.: Совершенство, 1997. – 79 с.
3. Богданова І. М. Соціальна педагогіка: Навч. посіб. / І.М.Богданова – К.: Знання, 2008. – 343 с.
4. Бабина Т., Єршова О. Успішність як багатомірний феномен / Т.Бабина // Міжнародна науково-практична конференція «Успішність особистості: потенціал та обмеження» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до збірника: http://www.psy-science.com.ua/department/oklad.php?mov=ua&scho=_ua/кнопки/konfer-2010/index.php. – Назва з екрану.
5. Ващенко Г. Виховання пошани до батьків і старших / Г. Ващенко // Вибрані педагогічні твори. – Дрогобич: Відродження, 1997. – С.128-141.
6. Гамидуллаев Б. Н. Самоуправление: потенциал личности / Б.Н.Гамидуллаев. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2006 – 589 с.
7. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / І. В. Зайченко. – Чернівці, 2002. – 528 с.
8. Ключников С. Ю. Фактор успеха : Новая психология саморазвития / С.Ю.Ключников. – М.: Беловодье, 2002. – 480 с.
9. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг. – СПб.: Питер, 2002. – 992с.
10. Макаренко А.С. Книга для родителей / А.С.Макаренко. – М.: Педагогика, 1988. – 156 с.
11. Максвелл Джон. Путешествие от успеха к успеху / Джон Максвелл. – Мн.: ООО «Попурри», 2003. – 288 с.
12. Омеляненко В. Л. Теорія і методика виховання: Навч. посіб. / В.Л.Омельяненко. – К.: Знання, 2008. – 415 с.
13. Психология жизненного успеха. – К.: НАН Украины, 1990. – С. 214–246.
14. Стельмахович М. Українська родинна педагогіка: Навч.- метод. посіб. – К., 1996. – 180с.
15. Сухомлинський В. Моральні цінності сім'ї / В. Сухомлинський // Вибрані твори: В п'яти томах. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.5. – С. 343-347.
16. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности / Л.Хьелл, Д.Зиглер. – СПб.: Питер. Ком., 1998. – 608 с.

Christina Pletsan

Role of family in the upbringing of religious, successful person, the citizen of Ukraine

The article considers the essence of a „successful person” from a position of family education. Reveals the basic concepts, features and criteria spiritual family education, successful individual. Substantiates the conclusion that the family plays a key role in the upbringing of a successful person by spiritual influence of environment.

Keywords: successful personality, education, family education, spirituality, success, personal development.

Кристина Плещан

Роль семьи в воспитании духовной, успешной личности, гражданина Украины

В статье рассматривается сущность понятия „успешная личность” с позиции семейного воспитания. Раскрыты основные понятия, признаки и критерии семейного воспитания духовной, успешной личности. Обоснован вывод о том, что семья играет ведущую роль в воспитании успешной личности путем духовного воздействия среды.

Ключевые слова: успешная личность, воспитание, семейное воспитание, духовность, успеваемость, развитие личности.